

สัทสัททกาวยม : ที่มาและความหมาย ของกวีนิพนธ์สันสกฤต

สัทสัททกาวยม หรือกวีนิพนธ์สันสกฤต มีลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจ ควรแก่การศึกษาในเชิงวิเคราะห์ทางด้านความหมาย วัตถุประสงค์ เนื้อหา และลีลาโวหารเพื่อความเข้าใจวรรณคดีสันสกฤต และเพื่อผู้สนใจการศึกษาวรรณคดีเปรียบเทียบจะได้นำไปศึกษาเปรียบเทียบกับวรรณคดีภาษาอื่น ๆ เช่นวรรณคดีไทย เป็นต้น ก็จะกล่าวต่อไป

คำว่า สัทสัททกาวยม เป็นคำสมาส^๑ แยกออกได้เป็น ๒ คำ คือ สัทสัทท และ กาวยม คำว่า สัทสัทท แปลตามรูปศัพท์ว่า “ถูกขัดเกลแล้ว ถูกทำให้สมบูรณ์แบบแล้ว ประดับแล้ว และ ถ้อยคำที่ถูกขัดเกลแล้วยังตีความถึงภาษาสันสกฤต” ส่วน กาวยม แปลตามรูปศัพท์ว่า “มีคุณสมบัติของกวี บทประพันธ์และทฤษฎีการประพันธ์”^๒ ดังนั้นคำว่า สัทสัททกาวยม จึงแปลตามรูปศัพท์ได้ความว่า “บทประพันธ์ภาษาสันสกฤต” หรือ “บทประพันธ์ที่ถูกทำให้สมบูรณ์แบบแล้ว” หรือ “สิ่งที่ประดับตกแต่งแล้วและมีคุณสมบัติของกวี”

จากความหมายของคำ สัทสัททกาวยม ดังกล่าวเราควรจะกล่าวถึงบทประพันธ์สันสกฤตในหัวข้อใหญ่ ๒ หัวข้อ คือ กำเนิดของบทประพันธ์สันสกฤตรวมทั้งลักษณะและความมุ่งหมายตามที่นักเขียนทฤษฎีว่าด้วยการประพันธ์กำหนดไว้หัวข้อหนึ่งกับบทประพันธ์ที่วิจารณ์ไว้อีกหัวข้อหนึ่ง

วาคุภฏ นักเขียนตำราว่าด้วยทฤษฎีการประพันธ์สันสกฤตประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๗ กล่าวไว้ในหนังสือวาทุภฏาลงการของเขาว่า “กาวยเกิดจากความคิดหรือจินตนาการ (ปรติภา) ส่วน ความรอบรู้ (วญฺญูปตฺติ) และการฝึกฝน (อภฺยาส) เป็นส่วนเสริมสร้างความสมบูรณ์แบบหรือเสริมจินตนาการ”^๓ จินตนาการ (ปรติภา) ก็คือสติปัญญาความสามารถหรือความฉลาดอันยอดเยี่ยมในการ

๑. เป็นการสร้างคำในภาษาสันสกฤตชนิดที่รวมคำตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปเข้าด้วยกันเพื่อประโยชน์ทางฉันทลักษณ์

๒. ดู P.K. Gode & C.G. Karve (eds.), *The Practical Sanskrit English Dictionary* (3 vols.; Poona: Prasad Prakashan, 1957), pp. 568, 550.

๓. ปรีติภว จ กวีนา กาวยกรรมการณมวญฺญูปตฺติยญา เสา ตสฺยา เอว สัทสัททการเกา น กุ กาวยเหตุ/

เห็นอย่างแจ่มแจ้งหรือการสร้างมโนภาพของกวี^๔ ก็มีความสามารถพิเศษที่จะมองเห็นความงามของ
 สิ่งต่าง ๆ และถ่ายทอดออกมาให้ผู้อื่นรับรู้ด้วย ดังนั้นคำว่า กวี ในภาษาสันสกฤตจึงหมายถึง “ผู้ที่มี
 พรสวรรค์ในการเห็น คนฉลาด หรือคนช่างคิด” เมื่อคำว่า กาวฺย มาจากคำว่า กวี จึงเป็นการแน่นอน
 ว่า กาวฺย จะต้องเป็นสิ่งที่แสดงถึงความคิดของกวี นักเขียนทฤษฎีการประพันธ์คนอื่น ๆ เช่น ราช-
 เศรษฐ^๕ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๕ และ ชคนุนาถ^๖ ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ก็มีความเห็นตรงกัน
 กับวาคูณย์ ว่า “จินตนาการ เป็นองค์ประกอบของความเป็นกวี” และเป็นข้อเกิดของกาวฺยอีกด้วย”

เราทราบที่มาของ กาวฺย แล้วว่ามาจากจินตนาการของกวี จึงเป็นการสมควรที่เราจะกล่าวถึง
 ลักษณะของ กาวฺย เพื่อแสดงให้เห็นความคิดของนักเขียนทฤษฎีการประพันธ์สันสกฤตว่าเขาต้องการ
 ให้ กาวฺย ของเขามีลักษณะอย่างไร ชคนุนาถ เขียนไว้ในหนังสือ *รศคฺยคาธร* ว่า “กาวฺย คือ ถ้อย
 คำที่แสดงความหมายอันน่าชื่นใจ”^๗ เราจะเห็นว่า ชคนุนาถ ให้ความสำคัญของทั้งถ้อยคำและความ
 หมายถึงเมื่อเขากล่าวถึงลักษณะของ กาวฺย แต่วิศวานาถกวีราช ผู้แต่ง *สาหิตยทรุปน* ราวพุทธศตวรรษ
 ที่ ๑๙ กล่าวแต่เพียงสั้น ๆ ว่า “กาวฺย คือ ถ้อยคำอันประกอบด้วยรส”^๘ จะเห็นว่า วิศวานาถ ให้ความสำคัญ
 ของถ้อยคำและรส^๙ ไม่กล่าวถึงความหมายเลย ส่วน วาคูณย์ อธิบายคำว่า กาวฺย ไว้ใน
 หนังสือ *กาวฺยานุศาสน* ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ว่า “กาวฺย คือ ถ้อยคำ และความหมายที่
 ปราศจากข้อตำหนิ (โทษ) ถึงพร้อมด้วยลักษณะที่ดี (คุณ) และมีเครื่องประดับพร้อม (อลังการ) เป็น
 ส่วนสำคัญ”^{๑๐} ดังนั้น กาวฺย ในทัศนะของนักเขียนทฤษฎีการประพันธ์ก็คือ “ถ้อยคำที่มีความหมาย
 อันทำให้เกิดความชื่นใจทั้งนี้เป็นผลมาจากกวีหลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำอันไม่เหมาะสม แต่เลือกใช้คำอัน
 ไพเราะอันมีความหมายแจ่มชัด และรุ่งโรจน์ รวมทั้งประดับด้วยเครื่องประดับอันมีการสัมผัสอักษร
 และอุปมา เป็นต้น”

๔. ปรัชญา นวนโนเมษสตาลินี ปรัชญา มตา/

๕. สภา ศกฺติเกวล์ กาวฺยเอ เทหฺริติ ยายาวรียะ/ราชเศรษกล่าวว่า อัจฉริยภาพเป็นต้นกำเนิดของ กาวฺย

๖. ตสฺย จ การณํ กวีคิตา เกวลา ปรัชญา/ชคนุนาถกล่าวว่า จินตนาการที่มีอยู่ในกวีเป็นเหตุของ กาวฺย

๗. เปรียบเทียบการแบ่งกวีออกเป็น ๔ ประเภทได้แก่ จินตาควี สุตกวี อกุตกวี และปฏิภาณกวี ใน
 องคุตตรนิกาย

๘. รณเณียรุต ปรัชญาทกะ ศพฺพะ กาวฺยุม

๙. วากฺย รสาคฺมกํ กาวฺยุม

๑๐. รสคือประสบการณ์ทางสุนทรียภาพที่นักแต่งตำราบทละครสันสกฤตหรือนักเขียน ทฤษฎีการประพันธ์
 ต้องการสร้างให้เกิดแก่ผู้ชมละครหรือผู้อ่านและผู้ฟังบทประพันธ์ รสเป็นสภาพจิตที่ไร้ความกังวลมีแต่
 ความชื่นชมยินดีที่มีค่าอยู่กับการแสดงละครและบทประพันธ์ที่ได้อ่านหรือได้ฟังอยู่แต่เพียงอย่างเดียว

๑๑. ศพฺพารุเดา นิรุโทเชา สกฺเณา ปฺรายะ สาลงฺกาเร กาวฺยุม

เพื่อที่จะเข้าใจบทประพันธ์สันสกฤตเป็นการจำเป็นที่จะต้องเข้าใจความมุ่งหมายของ กาวย ที่นักเขียนทฤษฎีการประพันธ์สันสกฤตกล่าวไว้ เช่น หนังสือ สรสวัสดิกณฐาภรณ์ รวบรวมพุทธศตวรรษที่ ๑๖ กล่าวว่า “กวีประดิษฐ์ กาวย อันปราศจากข้อตำหนิ (โทษ) อันประกอบด้วยลักษณะที่ดี และ ถึงพร้อมด้วยรส ย่อมได้รับความอ้าใจและเกียรตินิยม”^{๑๒} นอกจากนี้ งามห เขียนไว้ในหนังสือ กาวยาลงการ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ว่า

“การร้อยกรอง กาวย ที่ดี ย่อมสร้างความรอบรู้ทางศิลปะทั้งหลายทางคุณธรรม (ธรรม) ทรัพย์สมบัติ (อรุณ) ความเพลิดเพลินเจริญใจ (กาม) และความหลุดพ้น (โมกษ) รวมทั้ง ความอ้าใจและเกียรตินิยม”^{๑๓}

จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของ กาวย ก็เพื่อความอ้าใจของทั้งกวีและผู้อ่านหรือผู้ฟัง นอกเหนือจากเพื่อเกียรตินิยมของกวีซึ่งจะดำรงอยู่ชั่วฟ้าดินสลายและเพื่อสั่งสอนศีลธรรมจรรยา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมให้แก่ผู้อ่านหรือผู้ฟังเป็นประการสุดท้าย

เราอาจจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า ความมุ่งหมายของ กาวย นั้นเพื่อสุนทรียภาพเป็นส่วนสำคัญ และเพื่อสั่งสอนคติโลกและศีลธรรมเป็นส่วนประกอบนอกเหนือจากเพื่อเกียรติของกวี^{๑๔}

เนื่องจากนักทฤษฎีการประพันธ์แสดงวัตถุประสงค์ของ กาวย ว่าเพื่อสุนทรียภาพ กล่าวคือ เขาต้องการให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังบทประพันธ์มีความรู้ สึก่วมกับรสที่กวีต้องการสร้างให้เกิดมีขึ้น ด้วยเหตุนี้ทั้งกวีและผู้ฟังจะต้องมีข้อตกลงยอมรับกฎเกณฑ์และแบบแผนทั้งสองฝ่ายสามารถทำความเข้าใจกันได้ ทั้งกวีและผู้ชมรส (รสิก) เป็นผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกันคือสังคมของผู้รู้ ผู้มีการศึกษามีความเชี่ยวชาญในเชิงการประพันธ์สามารถสนทนสนมยินดีกับกาวย ได้ ฉะนั้น แบบของบทประพันธ์สันสกฤตจึงตายตัว อันเนื่องมาจากนักเขียนทฤษฎีการประพันธ์ได้วางระเบียบแบบแผนไว้อย่างถาวร

๑๒. นิรุโทษ คุณวตูกาวยมลงกาโรรลงกฤติ รสถานวิท กวีระ คุรวนุทิตี ปรีติ จ วินทติ/

๑๓. ธรรมารุดกามโมกษเมฆ วาญษณญ์ กลาส จ/ปรีติ กโรติ กิริติ จ สาธุกาวยนิพนธนม

๑๔. จริ่งอยู่บทประพันธ์สันสกฤตเป็นผลงานของชนกลุ่มน้อยผู้มีวางสังคมที่จำกัดอยู่ในราชสำนักและชนชั้นสูง อันได้แก่ผู้ที่อยู่ในวาระพระมหามณเฑ กษัตริย์และแพทย์ และกวีก็ปวารณาตนจากชนกลุ่มนี้ ถึงกระนั้น บทประพันธ์สันสกฤตก็มุ่งที่จะให้ความอ้าใจแก่ผู้อ่านและผู้ฟังเป็นสำคัญ จะเห็นได้จากวิธีที่กวีถ่ายทอดความคิดของเขาออกมาโดยไม่มุ่งรักษาเอกลักษณ์ของกวีไว้ ซึ่งทำให้บทประพันธ์ของเขามีความเป็นสากลอยู่ และความเป็นสากลอันนี้ทำให้คนทั่วไปชื่นชมยินดีได้ ถ้าเขามีโอกาสเรียนรู้ภาษาสันสกฤต สิ่งนี้เตือนสติเราให้มีอคติลดน้อยลงแล้วเห็นความสำคัญของกาวย หรือบทประพันธ์สันสกฤตว่าไม่ได้มุ่งรับใช้ชนชั้นสูงอย่างเดียว แต่รับใช้ชนทุกชั้น ซึ่งน่าจะคิดเปรียบเทียบกับกาวยกลอนวรรณคดีไทยบ้าง

ความตายตัวของ กาวบ ทำให้ผู้ฟังซึ่งอยู่นอกวงสังคมผู้รู้ เข้าใจได้ยาก ประกอบกับภาษาสันสกฤตที่เป็นภาษาที่มีระเบียบแบบแผนตายตัว ดังนั้น ผู้ปรารภจะเข้าใจ กาวบ จึงจำต้องได้รับการฝึกอบรมในเรื่องของทฤษฎีการประพันธ์เป็นอย่างดี จะยกตัวอย่าง กาวบ มาประกอบการอธิบายแต่เพียงส่วนน้อยจากบทประพันธ์ของ ภรตฤทธิ บทที่ ๖๔ ดังนี้

ปทุมकर् ทินกร วิจํ กรโติ จนุโทร วิชาสยติ ไกรวजरवाल/

นาภยรติโต ชลโรปี ชลํ ททาทิ สนตะ สุวํ ปรีเตมุ กฤดาภิโยคะ//

ความว่า “พระอาทิตย์ทำให้อบอุ่นดวงทั้งหลายเบ่งบาน พระจันทร์ทำให้เหล่าบัวสายพรายแพรว แม้เมฆยังโปรดฝนโดยไม่ถูกวิงวอนขอร้อง คนดื่ย่อมเต็มใจออกแรงทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น”

จาก กาวบ บทนี้เราจะเห็นได้ว่า กวีถ่ายทอดความคิดเรื่องคนดีให้ผู้อ่านรับรู้ด้วยบทประพันธ์ประเภทร้อยกรอง (ปद्यกาวบ) ซึ่งมีแบบแผนตายตัวด้วยกำหนดกฎเกณฑ์ของฉันทลักษณ์ และบทประพันธ์นี้มีความงามเพราะประดับด้วยเครื่องประดับคืออักษรสัมผัสและแนะนำให้ผู้อ่านเปรียบเทียบคุณความดีของธรรมชาติกับคุณความดีของมนุษย์ เราให้มนุษย์ทำความดีเหมือนธรรมชาติที่แวดล้อมมนุษย์

ดังได้กล่าวมาข้างต้นว่าทั้งกวีและผู้อ่านยอมรับแบบแผนที่เขากำหนดไว้เช่นแบบฉบับความงามของผู้หญิงจะต้องมีเอวเล็ก สะโพกใหญ่ ท้องแบนราบ ออกโต ตาเหมือนตากวาง ฟันเรียบมีระเบียบ และริมฝีปากแดงงามดังสีผลไม้สุก เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากบทประพันธ์บทที่ ๗๔ ใน *เมฆุต* ดังนี้

คนวิ สุยามา ศิขริทสนา ปกฺวพิมุพชโรษฐิ

มธุเบกษามา จกิตหรินเประกษณา นิมนนาภี//

โศรณเภาธาตสคมนา โสตุกนมฺรา สุตนาภยาม/

ยา ตตุร สุยาทุ บุควิมเข สฤษฏีราทุเบว ธาตุะ//

ความว่า “นางผู้อ่อนแอนี้มีผิวคล้ำ มีพื้งามเรียบ ริมฝีปากแดงเหมือนผลตำลึงสุก มีเอวคอด ดวงตาดังตากวางขวัญอ่อน มีท้องแบนราบ

เยื้องกรายอย่างเชื่องช้าเพราะหนักสะโพก มีหลังค่อมเล็กน้อยเนื่องด้วยปทุมถันทั้งคู่ จะพบอยู่ ณ ที่นั้น แสดงผลงานชิ้นเอกของพระเจ้าที่เกี่ยวกับการสร้างหญิงสาว”

จากข้อความที่บรรยายมาข้างต้น เราพอจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า สันสกฤตกาวย นั้นไม่เพียงให้สุนทรียรสแก่ผู้อ่านเท่านั้น แต่ยังเพิ่มพูนสติปัญญาของผู้อ่านด้วย ผู้อ่านสามารถเลือกหาทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรารถนาได้จากบทประพันธ์สันสกฤตไม่ว่าจะเป็นความยินดีหรือความหลุดพ้นหรือความเท่าทันโลก ฉะนั้น บทประพันธ์สันสกฤตจึงควรแก่การยกย่องให้เป็น “บทประพันธ์เพื่อมนุษยชาติ” เพราะคุณค่าแห่งความเป็นสากลของบทประพันธ์สันสกฤตที่ชนทุกชั้นสามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ สมดังความมุ่งหมายที่นักเขียนทฤษฎีว่าด้วยการประพันธ์ตั้งใจไว้ ถึงแม้ว่าภาษาสันสกฤตจะเป็นภาษาที่ใช้กันในชนหมู่น้อยก็ตามที

ปราณี ศาพานิช

แผนกวิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Bibliography

- Basham, A.L. *The Wonder That Was India : A Survey of the Indian Subcontinent before the Coming of the Muslims*. New York Grove Press, Inc. 1st Evergreen Ed. 1959.
- Bharata. *Natyaśāstra with the Commentary of Abhinavagupta*. Edited with an Introduction and Index by M. Ramakrishna Kavi. 4 vols.; Baroda Oriental Institute, 1934.
- Dandin. *Kavyādarśa of Dandin*. Edited with an Original Commentary by Vidyā bhusana Pandit Ranga-charya Raddi Shastri. Government Oriental Series Class A No. 4. Poona : Bhandarkar Oriental Research Institute, 1964.
- Edgerton, Franklin and Eleanor (trans.). *Kalidāsa's Meghaduta : the Cloud Messenger*. Ann Arbor : the University of Michigan Press, 1964.
- Gode, P.K. & Karve, C.G. (eds.) *The Practical Sanskrit—English Dictionary*. 3 vols.; Poona : Prasad Prakashan, 1957.
- Ingalls, Daniel H.H. (trans.). *An Anthology of Sanskrit Court Poetry : Vidyakara "Subhāṣitaratnakosa."* Harvard Oriental Series. Vol. 44. Cambridge : Harvard University Press, 1965.
- Kane, P.V. *History of Sanskrit Poetics*. Delhi : Motilal Banarsidass, 1961. Third Revised Edition.
- Miller, Barbara Stoler (trans.). *Bhartrihari : Poems*. New York : Columbia University Press, 1967.